

İDARE MERKEZİ
ANKARA, İstanbul Caddesi
Maarif Eminliği yanında

İSTANBUL BÜROSU
İstanbul, Ankara Caddesi
No — 87

HAYAT

Fiatı her yerde 15 kuruş
seneliği, posta ile 7,5 Türk Lirası
(Ecnebi Memleketlere 7,5 Dollar)

Abona ve ilan için İstanbul
bürosuna muracaat edilir
Yazı işlerinin mercii Ankara
merkezidir

Hayata, daima hayata.. Dünyaya daha çok hayat katalım!

— NIETZSCHE —

Cilt: VI

Ankara, 6 Haziran, 1929

Sayı: 132

KURNAZLIK İLE ZEKÂ

Avrupa şehirlerinde dolaşmış, yahut, Avrupalılarla samimî ve mütenevvi münasebetlere girişmiş olanlarımızda çok defa şöyle bir şüphe uyanır: bütün bu büyük medeniyet eserlerini, acaba bu basit, dar ve taş gibi katı kafalar mı yapmıştır? Hayatın bin bir derdini görmüş, en umulmaz tehlikelerden başını kurtarmış bir şarklı ruhu yanında, girdiği kabin şeklini kolayca ve derhâl aliverecek kıvraklıktan mahrum olan bu Avrupalı kafalar, adeta zekâ karşısında abdallığın ve dörtlükşeliliğin biere timsali tesirini yapıyorlar.

Vakıa bu müşahede yanlış değildir; yalnız tahlil ve tefsiri hatalıdır. Yani bizim kafamızın işleyişi ile, kullandığı unsurlara, teveccüh ettiği gayelerle onların arasında, tabiate ve muhite karşı silâh olarak kullandıkları şeylerle bizimkiler arasında esaslı farklar vardır; fakat bunlar, zekâ ile zekâsızlık farkı değil, belki zihnin iki ayrı nevide ve iki ayrı istikamette işleyişi farkıdır.

Biz bu iki nevi işleyiştten birine kurnazlık, ötekine zekâ atlarını vermekle maksadımızı kolayca anlatabileceğimizi zannediyoruz.

Zekânın en umumî ve esaslı vasıflarını, mekteplerde çocuklarımızı bile öğretiyoruz: zekâ, insanın maddeye hakimiyetini temin edecek aletler yapan, gittikçe fazlasıyla elde ettiği malûmlar yardımıyla meçhûllerin yüzünü açar.

rak ferdin, cemiyetin ve insaniyetin kudretlerini artıran zihnî bir kuvvettir; yani daha açık bir tabirle, tabiatın kanunlarını bularak hadiselerini evvelden sezen onlara karşı korunan, onları kendisine rameden melekeye zekâ deniliyor. Bu manada zekâ, yarattığı işlerle ve eserlerle yalnız sahibine değil, ferde değil, belki asıl sahibine, yani cemiyete ve bütün insanlara faydalıdır.

Kurnazlığa gelince, o, bir nevi sahtekâr zekâdır; ve sahtekarlığı, tıpkı zekânın tavrını takınarak, onun şekline bürünerek ve onun iddialarını hem de fazlasıyla benimseyerek hakikî hüviyetini gizlemesindedir. Kurnazlık, eğer bu manada anlatılmak lâzımsa, zekânın yüklerini almadan, onun eserlerini ortaya koymağa katlanmadan onun elde edeceği faydaları ferde kazandırmaktır, diyebiliriz. Kurnaz adam, iş yapmaz; ortaya eser koymaz; fakat bunu yapmadan iş yapanların ve eser vücuda getirenlerin hakedebileceği mükâfata konar. Kurnazlığın püf noktası, terlemeden elde etmek, bunalmadan kazanmak ve başkaların ekmeğini elinden kapmaktır: çalıştıktan sonra kurnazlık nerde kalır? İşte bundan dolayı bütün kurnazlar da maddeye, işe ve esere karşı müstehzi ve cibillî bir lâkaytlık, hatta nefret vardır.

Onun içindir ki, zekâ, ister istemez başkası için düşünen, çünkü başkalarına da faydalı olan;

kurnazlık ise, ancak kuvvetle inatçı, hasut ve kıskanç bir şekilde daima ve yalnız kendisine yontmağa çalışan iki nevi insan tipi yaratır.

Kurnaz, kendisine faaliyet sahası buldumu, mes'ut ve geniş bir yürekle, etrafındaki en zeki insanlara şöyle yukardan bir bakar ve içinden kıskıs güler. Nakadar acıdır ki, bunların karşısında hakikaten zeki olanlar da gölgede kaldıklarını hisseder; kurnazın zekiye aldatması, sadece bir ahlâk meselesi olmakla kalmaz, fazla olarak, zekânın, yani maddeye hakimiyetin ve iş yaratmanın kıymetini azaltmağa kadar varır. (Greşam) kanunu, yalnız iktisatta değil, burada da galibadır: fena para piyasadan eyi parayı nasıl kovarsa, kurnaz adam da aynile zeki adamı bir memleketin iş piyasasından öylece çıkarır; yalnız bir farkla: eyi para saklanacak köşeler bulur; zeki adam mahvolur.

Vakıa her memlekette ve her devirde, her iş başında ve her şekilde kurnazlar vardır; fakat bunların çehresi, başka memleketlerde hakikaten zeki olanlardan kolayca ayırt edilir ve takbih edilir. Oralarda bu cins adamlar, hem nispeten çok azdır; hem de pek şiddetli bir tazyika ve takibe maruzdurlar.

İtiraf etmeliyiz ki, bizim memleketimizde iş berakistir: her köşe başında eli bayraklı kurnazlarla çevrilmiş olduğumuz halde,

— sonu 12 inci sahifededir —

Tefrika: 4

Dostoievski

Büyük Hikâye

MUNİSLER

Türkçeye nakleden: AHMET RAGİP

— Niçin on ruble istemiyorsunuz? Resmin o kadar kıymeti vardır... diye ilâve ettim. Çünkü gözlerinin gene parladığını farketmiştim.

Cevap vermedi. Kendisine beş ruble verdim.

— Kimseyi hakir görmeyiniz; bir defa ben de böyle müşkül bir halde kaldım, hatta daha fenası başımdan geçti, beni bu nevi bir san'atta görüyorsunuz... Bu.. Hep... Başımdan geçenlerden sonra...

— Cemiyetten intikam almak istiyorsunuz değil mi? Diye birden bire, epeyce istihfâfâne bir tavurla sözümü kesti. Vakıa bu istihfâf bana pek çocukça, pek gayrı şahsî göründü: O zamanlar, kızın beni başkalarından tefrik etmesine hiç bir sebep olmadığı için, sözlerinde beni rencide edecek bir mana da bulunamazdı.

Nihayet anlaşıldı! Sen de onlardansın... Hıyunu gösteriyorsun... Sen de şu yeni mefkûreye kananlardansın... Diye düşündüm.

Yarı lâtifeçi, yarı esrarengiz:

Bakınız, dedim, « Ben o kuvvetin bir cüzüyüm ki, daima fenalığı ister ve daima da eyiliği yaratır. »

Bana sür'atle, içinde masumiyet görünen büyük bir hayretle, baktı:

— Durunuz, bu söylediğiniz şey?... Bu sözleri nereden aldınız?... Bunları tanıyacağım gibi geliyor...

— Beyhude fikrinizi yormayınız. Bu kelimelerle Mefistofeles kendisini Fausta takdim eder. Faustu okudunuz mu?

— Evet... Şöyle... Pek sür'atle...

— Yani onu hiç okumadınız, onu okumalısınız. Dudaklarınızda gene o istihfâf kavrımı görüyorum, rica ederim, beni, faizci rolünü nazarınızda güzelleştirmek için, bir Mefistofeles gibi görünmek istiyecek kadar zevksiz addetmeyiniz. Bir faizci daima bir faizcidir. Bunu benim kadar siz de bilirsiniz.

— Pek garip bir adam hissini veriyorsunuz... Emin olunuz: asla dediğiniz gibi telâkki etmedimdi..

Besbelli şunu söylemek istiyordu: « Böyle bir tahsil ve terbiye seviyesinde bir adamla işim olacağını hiç zannetmiyordum ». Fakat söylemedi; yalnız kat'iyetle

biliyorum ki bunu düşündü, cevabımın hoşuna gittiği görünüyordu.

— Görüyor musunuz? Her sahada eyilik yapılabilir. Tabii ben kendimden bahsetmiyorum; bana gelince, ben yalnız fenalık yapıyorum... İllâ..

— Şüphesiz her sahada eyilik yapılabilir dedi ve beni seri ve derin bir nazarla süzdü: «Evet, her sahada!» diye birdenbire ilâve etti.

O zamanları nasıl da hatırlıyorum! Şunu burada kaydetmek isterim ki: biraz mühim ve büyük bir söz söylemek istediği vakit gençliğin pek afif, pek doğru olan gözlerinde insan evvelden-«Görüyor musun, şimdi derin, ne manalı sözler söylüyorum?» daima okuyabilir. Biz olsak yalnız iftihar etmek için söyleriz. Halbuki gençlik güzel ve derin sözlerle, — İnandıktan başka — fevkalâde kıymet verir ve bizim de onunla aynı kıymet verdiğimizi, zanneder. Şu doğruluk yok mu? Kendilerini esir pazarına çıkaran şu doğruluk değil de nedir ki? Ya kızcağızın o zamanki saffet ve masumiyetinin güzelliği?

Biliyorum hâlâ biliyorum ve hiç unutmadım!

Gittiğini müteakıp, zaten kat'î kararımı vermiştim.

Aynı gün içinde ona ait en son malûmatı almış ve hususî hayatını en ince teferruatına kadar öğrenmiştim. Kızın mazisini ise, bir kaç gün evvel rüşvetle kandırdığım Lükerya bana anlatmıştı. Hakikat, bütün çıplaklığıyla o kadar korkunçtu ki, bu kadar mahuf bir vaziyette yaşadığı halde, o, daha nasıl gülebiliyor ve Mefistofelesin sözleriyle nasıl daha alâkadar olabiliyordu, ben anlıyamadım.

Ya! Bu gençlik! Onun hakkında işte o zaman böyle düşündümdü.. Bunu şimdi memnuniyet, gurur ve iftiharla söylüyorum; çünkü karşımda nadir görülür büyük bir cesaret ve metanet vardı: «Uçurumun ta kenarında duruyorsam da gene «Goethe»nin büyük sözleri ebedî ışıldıyorlar..»

Gençlik işte daima böyle cömerttir; hatta yerinde olmadığı vakitte dahi; yani şimdi ben gençlikten bahsetmek istemiyorum; ben yalnız onu kastediyorum. Esas mes'ele şu ki ta o zamandan beri ben onu artık «benim» addediyor ve üzerindeki nüfuz ve hakimiyetimden şüphe etmiyordum.. Bilir

misiniz? O ne fevkalâde ve şehvetli bir histir; o emin ve şüphesiz olmak; Fakat ben neyi anlatıyorum? Eğer bu suretle gidersem hiç bir vakit fikirlerimi bir noktaya toplıyamıyacağım!

İleriye. Sür'atle ileriye... Bunların hepsi teferruat...

II

Evlenmeğe Talip!

Onun hakkında öğrendiğim çıplak hakikati bir kaç kelime ile anlatacağım: ebeveynini üç sene evvel kaybetmişti. Şimdi iki acuze ve « münasebetsiz » teyze yanında oturuyordu. — Münasebetsiz dedimse doğrusu çok yumuşak çok insaflı söyledim. — Teyzelerden biri duldu ve boynunda altı ufak çocuk vardı. Öteki teyze insanı tiksindiren bir ihtiyar kızdı. Mamafih aynı vasfa yalnız bu değil, her ikisi de lâıktır.

Kızın babası vaktinde memurmuş; fakat yazıcı olarak başlamış olduğundan irsî değil şahsî esaleti varmış; bir kelime ile kızın ahval ve vaziyeti bana müsaitti. Zira ben bu cemiyete daha yüksek bir âlemden gelmiş gibi görünecektim: bir zamanlar şöhretli bir alayda yüzbaşı idim, irsî esaletim mevcuttur, tamamen müstakilim vs... Faiz kasasına gelince, bu kasa teyzelere yalnız hürmet telkin edebilirdi. Kız teyzelerin yanında esarete yakın bir hayat yaşamıştı. Fakat buna rağmen her hangi bir imtihana girmeğe zaman bulmuştu. İçinde ezilip bunaldığı en merhametsiz yevmî zahmet ve meşekkate rağmen bu imtihanı muvaffakiyetle verebilmişti. Bu hal yükselmek için çırpınan bir ruhu, daha asil, daha ulvî ufuklara susamış bir iştıyakı, iştat ediyordu. Ben izdivaç edeceğim kızdan daha ne gibi şeyler bekliyebilirdim? Nerden de şimdi lafa kendimi karıştırdım? Allah benim belâmi versin!... Mes'elede ben mevzuubahs mıyım ki!

Yalnız teyzenin çocuklarını okutmakla, dikmekle, çamaşır yıkamakla, iş bitseydi keşke; taşlıkları süpürmek te onun vazifesidi; bütün bunları da o biçare cılız vücudile yapardı! Teyzeleri ona çok fena muamele ediyorlar ve her lokma ekmeği kafasına vuruyorlardı. Allah müstahaklarını versin; bu çirkin vak'aları tercihen sükûtle geçeceğim. Kız sonraları bunları bana mufassalan anlattı. Civar komşulardan şişman bir «Kremer» bütün bunları tam bir sene uzaktan seyretmişti. Bu «Kremer» alelade bir Kremer değildi, iki büyük bakkaliye mağazasının sahibi, yüklü bir Kremer'di. Şimdiden

ilk iki karısını toprağa göndermiş ve tam da üçüncüsünü aramakla meşguldü; gözünü bu kıza dikmişti. Onun için şöyle söylemiş: « O kadar sessiz sedasız fakr içinde büyümüş ki; ben de anasız kalan çocuklarım için evleneceğim ». Hakikaten çocukları da vardı.

Neyse, kısa keselim: herif elliye geçkin olmasına rağmen teyzelere yanaşmış, kızı çekişiyordu. Kız bu hale karşı nefretinden ürperiyordu. İşte o zaman eşyasını bana terhine başlamiştı. Para ile gazete ilânlarını tediye ediyordu.

— Nihayet bıçak kemiğe dayanınca teyzelerden düşünmek için mühlet istemiş, teyzeler razı olmuşlar, fakat sıra ikinci mühlete gelince bu sefer mühlet filân dinlememişler, biz dışımıza koyacak bir şey bulamıyoruz, üstelik bir de daha seni mi besleyeceğiz, demişler.

O gün kararımı verdiğim vakit, ben bütün bunlardan haberdardım. Bakkal o gün akşamı teyzelerin evine gelmiş, külâh içinde bir libre şekerleme de getirmişti. Velhasıl herif onların nezdinde iken Lükerya'yı mutbaktan çağırdım; hemen Matmazele giderek, kendisini kapunun önünde beklediğimi ve pek mühim şeyler konuşmak istediğimi haber vermesini, söyledim. Kendi kendimden fevkalhat memnundum; bilhassa o gün şahsım hakkındaki mahzu-ziyetim berkemaldi.

Kapuya kadar geldi ve kendisile görüşmek isteyen kim olduğunu görünce pek ziyade hayret etti. Dolambaçlı yollara sapmaksızın... Lükerya'nın yanında... Evvelâ benim için pek büyük şeref ve bahtiyarlık olacağını ... Saniyen, benim böyle bilâ vasıta ve dahası, kapı önünde cevap almak istemeliğime taaccüp etmemesini; zira doğru ve açık tabiatı bir adam olduğumu ve ahvali dikkatle tetkik ettiğimi, söyledim. Tabiatimin doğruluğu hakkında yalan söylenilmemişti; neyse geçelim, bunlar teferruat... Kendisine, tahsil görmüş bir adama yakışacağı veçhile, pek ziyade müctenip ve hürmetkârane hitap etmekle kalmadım, asıl mühimmi de bu ifademde göze çarpacak bir şahsiyet vardı. Bunun böyle olduğunu itiraf etmek kabahat midir? Ben kendimi bizzat muhakeme etmek isterim; nitekim zamanı gelince kendimi itham da ediyorum. Ben leh ve aleyhde söylemeliyim ve söylüyorum da. Onunla geçen bu muhavereyi sonraları da, bir nevi haz duyarak hatırlardım. Şimdi anlıyorum ki o vakit pek beceriksizce sözlerle kendisine meramımı anlatmağa üzenmişim.

— Devam ediyor —